

ФАКТОРИ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

FACTORS OF THE INTERNAL ENVIRONMENT FOR FORMING THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF ENTERPRISES IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY OF THE SUMY REGION

УДК 330.322

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct57-18>**Рибіна Л.О.**

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Сумський національний
аграрний університет

Геєнко М.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Сумський національний
аграрний університет

Rybina Larysa

Sumy National Agrarian University

Heeyenko Mykhaylo

Sumy National Agrarian University

Стаття присвячена дослідженню ключових факторів внутрішнього середовища формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств Сумської області для створення конкурентного середовища в інвестиційній та підприємницькій сферах, що передбачено стратегічними регіональними програмами. Досліджено поточний стан інвестування аграрних підприємств Сумського регіону, їх фінансове забезпечення, а також фактичні і прогностичні фінансові результати діяльності підприємств, які відображають ефективність використання ресурсного потенціалу підприємств. Виявлено позитивні тенденції розвитку аграрних підприємств Сумської області, що свідчить про зростання рівня їх інвестиційної привабливості як для вітчизняних, так і для іноземних потенційних інвесторів, відповідно, про активізацію інвестиційних процесів у регіоні на основі мобілізації внутрішніх і зовнішніх джерел інвестування. Встановлено особливості інвестиційної діяльності аграрних підприємств, які мають вплив на їхню інвестиційну привабливість та визначають особливості її оцінки.

Ключові слова: аграрне підприємство, Сумська область, інвестиційна привабливість, внутрішні фактори, інвестиції, особливості, оцінка.

Стаття посвящена исследованию ключевых факторов внутренней среды форми-

рования инвестиционной привлекательности аграрных предприятий Сумской области для создания конкурентной среды в инвестиционной и предпринимательской сферах, предусмотренной стратегическими региональными программами. Исследовано текущее состояние инвестирования аграрных предприятий Сумского региона, их финансовое обеспечение, а также фактические и прогностические финансовые результаты деятельности предприятий, которые отражают эффективность использования ресурсного потенциала предприятий. Выявлены положительные тенденции развития аграрных предприятий Сумской области, свидетельствующих о росте уровня их инвестиционной привлекательности как для отечественных, так и для иностранных потенциальных инвесторов, соответственно, об активизации инвестиционных процессов в регионе на основе мобилизации внутренних и внешних источников инвестирования. Установлены особенности инвестиционной деятельности аграрных предприятий, которые имеют влияние на их инвестиционную привлекательность и определяют особенности ее оценки.

Ключевые слова: аграрное предприятие, Сумская область, инвестиционная привлекательность, внутренние факторы, инвестиции, особенности, оценка.

The article is devoted to the study of the key factors of the internal environment of the formation of investment attractiveness of agricultural enterprises of the Sumy region. The current state of investments in agricultural enterprises of the Sumy region, their financial support, as well as the actual and predicted financial results of enterprises' activities, reflecting the efficiency of using the resource potential of enterprises, have been investigated. Positive trends in the development of agricultural enterprises of the Sumy region are revealed, indicating an increase in the level of their investment attractiveness, both for domestic and foreign potential investors, respectively, on the activation of investment processes in the region based on the mobilization of internal and external sources of investment. In general, capital expenditures play a very important role for ensuring the reproduction process for each enterprise. Expansion of operations and economic development are impossible without investments. They are necessary for the development or acquisition of new technologies, equipment etc. The peculiarities of investing activities of agricultural enterprises are considered. They affect the investment attractiveness of agricultural enterprises and the choice of methods for assessing the investment attractiveness of an enterprise. The implementation of a long-term strategy for the economic development of the region's agro-industrial complex requires an increase in the volume of investment resources, an improvement in the structure of investment sources and an increase in the efficiency of their use in accordance with the priorities of economic growth. In solving this problem, a regional policy for the formation and effective use of investment resources should play an important role. Despite the large amount of research devoted to investments, some of the related issues are the subject of further discussion. Increasing the investment attractiveness of the agricultural sector means creating a competitive environment, as well as an acceptable method for assessing the profitability of proposed investments.

Key words: agricultural enterprise, Sumy region, investment attractiveness, internal factors, investments, peculiarities, assessment.

Постановка проблеми. Підприємства аграрної галузі на Сумщині є стратегічним сектором економіки Сумської області. Саме аграрна галузь відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої незалежності, відповідно, продовольчої безпеки Сумського регіону, у формуванні наповнення місцевих бюджетів для розвитку сільських територій та створення робочих місць, а також налагодженні нових виробництв із переробки. Конкуренція на

ринку вимагає від самих виробників сільськогосподарської продукції під час розроблення стратегії сталого розвитку враховувати внутрішні фактори, які визначають рівень інвестиційної привабливості підприємства для залучення інвестицій, без яких у сучасних умовах господарювання підприємство не спроможне зміцнювати свою конкурентоспроможність за рахунок модернізації та оновлення виробничої бази, залучення людського

та інноваційного капіталу. Потенційних інвесторів цікавить об'єктивна й комплексна інформація про інвестиційну привабливість підприємств, що визначає необхідність розгляду цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств досліджувались багатьма вченими. Зокрема, питання сутності та чинників формування інвестиційної привабливості підприємств вивчали В.В. Зянько [7], О.Є. Кузьмін, О.В. Юринець, О.Ю. Ємельянов [1], В.М. Разживін [4], В.В. Зубченко [2], І.О. Доценко [3]. Однак недостатність інвестицій в аграрні підприємства і пошук заходів їх збільшення актуалізують проблему інвестиційної привабливості аграрних підприємств і потребують її подальшого дослідження.

Постановка завдання. Залучення підприємством інвестиційних коштів безпосередньо залежить від його інвестиційної привабливості, яка визначається суб'єктивними, об'єктивними, внутрішніми та зовнішніми факторами прямого й опосередкованого впливу. Визначення інвестиційної привабливості спрямовано на формування об'єктивної цілеспрямованої інформації для прийняття інвестиційного рішення. Саме тому завданням нашого дослідження є визначення ключових факторів внутрішнього середовища формування інвестиційної привабливості аграрних підприємств задля підвищення інвестиційної привабливості галузі та активізації інвестиційних процесів у регіоні на основі мобілізації внутрішніх і зовнішніх джерел інвестування, оскільки в сучасних умовах не кожен регіон, як і аграрне підприємство України, має достатньо коштів для ефективного інвестування.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інвестування означає витрачання частини доходу на відтворення суспільного чи індивідуального капіталу, кінцевою метою якого є одержання нових, більш високих прибутків або соціального ефекту у майбутньому. Інвестиційні ресурси являють собою всі форми капіталу, які залучаються для здійснення вкладень в об'єкти реального й фінансового інвестування. Формування інвестиційних ресурсів є основною умовою здійснення інвестиційного процесу. Інвестування капіталу в реальні проєкти та фінансові інструменти вимагає попереднього його формування у необхідному обсязі, без чого інвестиційний процес є неможливим. Формування інвестиційного капіталу підприємства визначається його інвестиційною привабливістю. Інвестиційна привабливість, на думку Є.О. Кузьміна та інших науковців, є оціночною властивістю підприємства, яка характеризує ступінь доцільності інвестування у його діяльність з точки зору потенційних інвесторів [1].

В.В. Зубченко вважає, що інвестиційна привабливість підприємства характеризується ефек-

тивністю використання ресурсного потенціалу майна, платоспроможністю, фінансовою стійкістю, його спроможністю до економічного зростання, підвищення прибутковості капіталу, техніко-економічного рівня виробництва, якості та конкурентоспроможності продукції. Інвестиційну привабливість підприємства необхідно розглядати через перспективність, вигідність, ефективність і мінімізацію ризиків інвестиційних вкладень у його розвиток [2].

І.О. Доценко відносить внутрішні фактори формування інвестиційної привабливості підприємства до факторів прямого впливу й вважає їх ключовими, бо завдяки ним підприємство «здатне самостійно впливати на свою інвестиційну привабливість» [3]. Крім кадрового потенціалу, тривалості інвестиційної програми, стану майна, розміру витрат, він виділяє такий внутрішній фактор, як фінансові ресурси підприємства. На думку В.М. Разживіна [4], фінансові ресурси підприємства та ефективність їх використання є ключовим фактором визначення його інвестиційної привабливості, тому доцільно проаналізувати стан та ефективність використання фінансових ресурсів аграрних підприємств Сумської області.

Дані, наведені на рис. 1, свідчать про позитивну тенденцію фінансового забезпечення аграрних підприємств Сумщини за 2012–2019 роки, що має позитивний вплив на рівень їх інвестиційної привабливості, відповідно, на збільшення інвестицій в аграрний сектор економіки (табл. 1).

За даними табл. 1, в аграрному секторі Сумщини капітальні інвестиції (інвестиції у виробничі засоби, будівлі тощо) зросли на 94,8% і складають 40% у загальному обсязі капітальних інвестицій області на кінець 2019 року. Щодо прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор, то їх обсяг зріс на 75,8%, а частка у загальному обсязі іноземного інвестування області складає лише 3%.

Виділяють такі види інвестицій:

- реальні інвестиції – інвестиції у виробничі засоби;
- фінансові інвестиції – інвестиції у збереження капіталу (це можуть бути кошти суб'єктів господарювання, бюджетні кошти, банківські кредити, цінні папери, заощадження населення, кошти іноземних інвесторів тощо);
- нематеріальні, або інтелектуальні (інноваційні), інвестиції (наприклад, ліцензії, авторські права, знання, ноу-хау).

Сукупність різних видів інвестиційних вкладень в об'єкти, розміщені на території окремого регіону, являє собою інвестиційний потенціал, формування якого пов'язано з процесом первинного накопичення капіталу, який може відбуватись як у рамках окремих підприємств, так і в масштабах регіону загалом. Накопичення капіталу суб'єктами господарювання та населенням створює базу

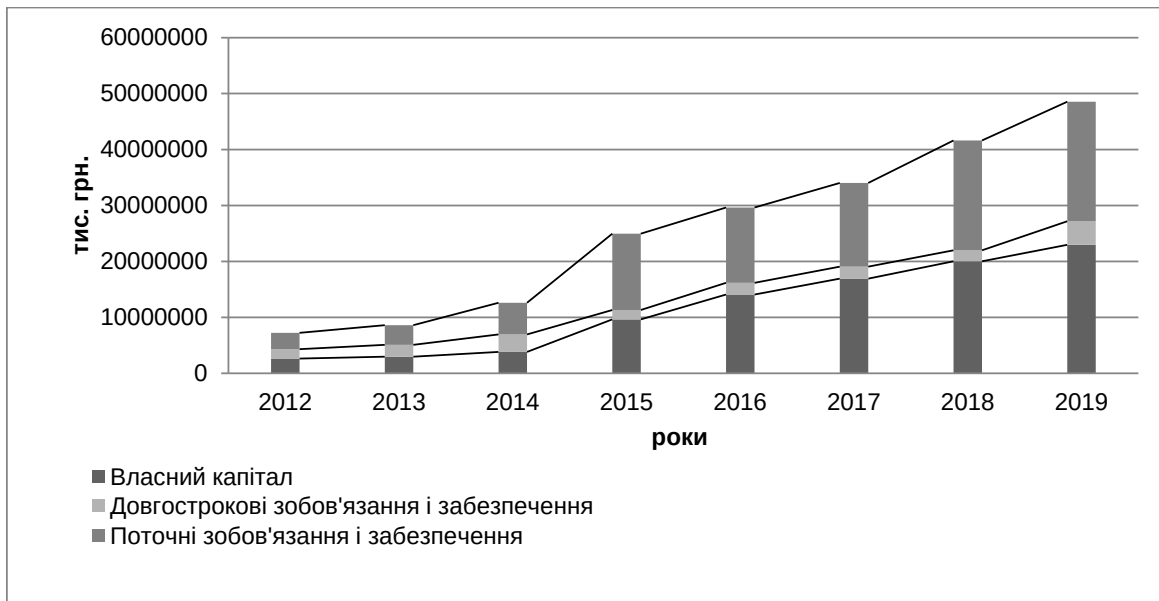

Рис. 1. Динаміка фінансового забезпечення аграрних підприємств Сумської області за 2012–2019 роки, тис. грн. [5]

Таблиця 1

Динаміка і структура обсягів інвестування на Сумщині, в тому числі аграрного сектору, за 2012–2019 роки [5]

Показники	Роки							Середнє значення за 2012–2018 роки	2019 рік	Відхилення 2019 року від середнього значення, %
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018			
Усього, капітальні інвестиції, млн. грн.	2 871	2 721	2 798	3 663	5 763	6 947	7 750	4 645	7 734	66,5
зокрема, сільське, лісове та рибне господарство	578	680	849	1 318	2 147	2 812	2 736	1 589	3 096	94,8
% до загального обсягу	20	25	30	36	37	40	35	x	40	x
Усього, прями іноземні інвестиції, млн. дол. США	374	427	265	202	190	187	183	261	198	75,8
зокрема, сільське, лісове та рибне господарство	6	10	8	8	7	7	6	7	6	85,7
% до загального обсягу	2	2	3	4	4	4	3	x	3	x

формування інвестиційних ресурсів регіону. На жаль, зростання обсягів інвестиційних ресурсів в Сумській області не супроводжується розвитком інвестиційної діяльності безпосередньо на підприємствах. Регіон значно відстає у цій сфері.

Згідно зі звітом Голови Сумської обласної державної адміністрації, на початок 2021 року в агропромисловий комплекс Сумської області залучено інвестицій на суму 1 733,1 млн. грн., або на 6% більше порівняно з 2019 роком. З цієї суми 778,8 млн. грн. спрямовано в розвиток інфраструктури, а 726,7 млн. грн. – на придбання сільськогосподарської техніки. Загалом роботи здійснювались лише по 37 інвестиційних об'єктах [6].

Зростання обсягів інвестування можна пояснити покращенням фінансових результатів

діяльності аграрних підприємств Сумської області у динаміці (за фактом і прогнозом), що стало можливим завдяки підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів підприємств та підвищенням якості управління. Ці внутрішні фактори також мають вагомий вплив на інвестиційну привабливість підприємства.

Крім результативності фінансово-господарської діяльності підприємств, яка визначається насамперед ефективністю використання власних, позикових та залучених фінансових ресурсів, В.В. Зянько стверджує, що інвестиційна привабливість підприємств залежить від наявності в них перспектив подальшого розвитку [7]. Про перспективність розвитку аграрних підприємств Сумщини свідчить зростання прогнозних

величин їх прибутку (рис. 2), отримання якого є головною метою вкладення інвестиційних коштів в проекти.

Прибуток підприємства є тим економічним ефектом від ведення бізнесу, який зазнає впливу інвестиційної привабливості. Відповідно, оцінка цього фактору є вирішальною під час прийняття рішення про інвестиційний напрям розвитку діяльності [3]. Рис. 2 свідчить про те, що інвестиційну привабливість аграрного підприємства визначають не лише фактичні результати його діяльності, але й наявність у підприємств перспектив його подальшого розвитку [7].

Таким чином, визначення факторів формування інвестиційної привабливості підприємств аграрної галузі зумовлює комплексну методику оцінки інвестиційної привабливості на мікроекономічному рівні, адже рівень оцінки інвестиційної привабливості аграрного підприємства не є статичною величиною, оскільки визначається впливом численних факторів зовнішнього і внутрішнього її середовища, тому оцінка інвестиційної привабливості підприємства повинна враховувати стан та розвиток факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. У зв'язку зі змінами середовища функціонування підприємства та притаманними інвестиційній діяльності ризиками різного характеру необхідно під час оцінювання інвестиційної привабливості підприємства надавати як оцінку поточного стану підприємства, так і прогнозну оцінку інвестиційної привабливості.

Узагальнення підходів до оцінювання інвестиційної привабливості з урахуванням факторів її формування та необхідності здійснення поточної і прогнозної оцінки дає змогу визначити блоки оцінки інвестиційної привабливості, наведені на рис. 3.

Під час вибору показників оцінки інвестиційної привабливості аграрного підприємства необхідно враховувати такі обставини:

- інвестиційна привабливість є інтегрованою системою кількісних і якісних показників, які характеризують її у теперішній час і на майбутнє (з урахуванням терміну інвестиційного проекту, програми), відповідно, під час визначення кількості показників необхідно використовувати системний, комплексний та стратегічний підходи до оцінювання;

- недосконалість достатньої та необхідної інформаційної бази для оцінки інвестиційної привабливості обмежує кількість показників, які повинні відповідати об'єктивній інформації та особливостям аграрного сектору економіки регіону.

Зазвичай для прийняття рішень про реалізацію інвестиційних вкладень необхідно порівняти очікувані у майбутньому надходження з понесеними витратами на інвестиційні вкладення. Отже, оцінка ефективності інвестування як фактору інвестиційної привабливості передбачає визначення результативного показника. Сьогодні домінує думка про те, що таким показником повинен виступати добробут власників підприємства. При цьому основна увага концентрується на спроможності підприємства генерувати позитивні грошові потоки, а результативним показником виступає чистий грошовий потік. Однак на окремих етапах життєвого циклу підприємства домінуюче фінансове значення можуть мати забезпечення ліквідності та платоспроможності, збільшення обсягу реалізації (за відносного скорочення прибутку), інноваційний розвиток, диверсифікація виробництва та підтримка конкурентоспроможності, зростання добробуту працівників, охорона навколишнього середовища, які прямо не пов'язані зі зростанням добробуту власників. Отримання прибутку підприємством як одна з цільових його фінансових функцій теж не завжди може бути критерієм фінансового успіху.

В сільському господарстві, діяльність якого пов'язана з використанням землі як основного

Рис. 2. Динаміка фактичної та прогнозної величини фінансового результату до оподаткування аграрних підприємств Сумської області [8]

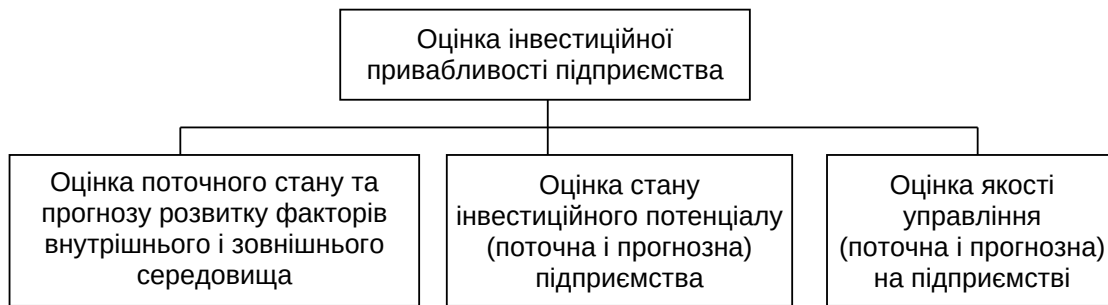

Рис. 3. Блоки оцінки інвестиційної привабливості підприємства

засобу виробництва, а також біологічних властивостей живих організмів, присутні такі специфічні цілі інвестування:

- відтворення родючості земель;
- забезпечення нормального функціонування біологічних організмів;
- забезпечення продовольчої безпеки держави;
- соціальний захист та забезпечення нормальних умов життя сільського населення;
- розвиток сільських територій.

Сукупність певної кількості показників, які всебічно характеризують інвестиційну привабливість підприємств аграрного сектора регіону і мають різну природу, дає змогу визначити дослідження за допомогою факторного аналізу. Цей процес передбачає виявлення прихованої взаємозалежності між ними, зведення множини змінних до їх меншої кількості та можливість пояснення великої частини варіації значень аналізованих даних за допомогою нових (узагальнених і найбільш важливих) характеристик.

Для обґрунтованого рішення щодо інвестиційної привабливості аграрного сектору регіону має бути врахований доволі розгалужений масив інформації різновекторного спрямування. Проте повне використання соціально-економічної, законодавчої і техніко-економічної інформації ускладнює обґрунтування вимог інвесторів, оскільки вони не піддаються виміру за жодною системою. Ця система показників має відповідати двом критеріям, а саме достовірності та загальнодоступності, а також відображати економічні, фінансові, трудові й соціальні характеристики інвестиційної привабливості аграрних підприємств регіону.

Такими показниками можуть бути обсяги інвестицій в основний капітал у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь (тис. грн.); обсяги прямих іноземних інвестицій у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь (тис. грн.); загальна площа сільськогосподарських угідь (тис. га); валовий збір зерна (тис. т); обсяги реалізації зерна (т); поголів'я великої рогатої худоби (гол.); реалізація худоби (т); рентабельність діяльності (%); основні фонди (млн. грн.); оборотні кошти (млн. грн.); середньорічна кількість працівників (тис. осіб); середньомісячна заробітна плата (грн.); частка

збиткових підприємств (%); дебіторська заборгованість (млн. грн.); кредиторська заборгованість (млн. грн.).

Всі показники інвестиційної привабливості поділяються на позитивні й негативні. За позитивними показниками вищі кількісні значення (наприклад, інвестиції в основний капітал, основні фонди, рентабельність діяльності) обумовлюють вищий інтегральний рівень інвестиційної привабливості. За негативними показниками, навпаки, вища кількісна характеристика (наприклад, високий рівень збиткових підприємств, кредиторської заборгованості) знижує інтегральний рівень інвестиційної привабливості об'єкта.

Висновки з проведеного дослідження.

Термін «інвестиційна привабливість» використовують для оцінювання доцільності вкладень в той чи інший об'єкт, вибору альтернативних варіантів і визначення ефективності розміщення інвестиційних ресурсів. Рівень інвестиційної привабливості підприємства визначає його поточний фінансовий стан, подальший розвиток, перспективи доходності та росту. Відповідно, інвестиційну привабливість підприємства відображає сукупність об'єктивних ознак, властивостей, факторів і можливостей, які зумовлюють потенційний попит на інвестиції. Це означає, що лише фінансовий аналіз підприємства нині не відповідає вимогам потенційних інвесторів. В перспективі методика оцінки інвестиційної привабливості потребує розширення і доповнення.

Результати проведеного дослідження є важливими як для інвесторів, так і для керівництва підприємств аграрного сектору Сумської області. На цьому етапі розвитку економіки України аграрному сектору Сумської області з низьким рівнем інвестиційної привабливості слід не тільки сприяти збільшенню обсягів інвестицій, але й створювати належні умови для розвитку власних інвестиційних можливостей.

Для мобілізації інвестиційних ресурсів, призначених для інвестування сільського господарства, важливим кроком є вдосконалення амортизаційної політики. Нестачу цих ресурсів для заміни машинно-тракторного парку можна поповнити за допомогою лізингу. Мобілізувати інвестиційні

ресурси можна шляхом залучення до інвестиційного процесу у регіоні фінансово-кредитних установ і використання для інвестування нагромадженого банками фінансового потенціалу. Модель успішного функціонування сільського господарства має будуватись на основі спрощеного доступу аграрних підприємств до порівняно дешевих довгострокових кредитів. Для цього ефективніше має спрацювати система державної підтримки сільського господарства.

Перспективним джерелом поповнення інвестиційних ресурсів аграрних підприємств є розвиток іпотечних відносин, оскільки йдеться про надання кредитів під заставу тих об'єктів, на які не впливає інфляція (земля, нерухомість, устаткування). У цьому контексті важливим кроком до поліпшення інвестиційного клімату в сільському господарстві є ефективне функціонування ринку землі. Серед інших джерел інвестування слід відзначити також муніципальні позики, продаж об'єктів незавершеного будівництва, доходи від заощадження населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кузьмін О.Є., Юринець О.В., Ємельянов О.Ю. Розвиток інвестиційної привабливості підприємств в умовах антикризового управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 10. С. 6–12. DOI: 10.32702/23066814.2021.10.5.
2. Зубченко В.В. Методичні підходи оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств. *Економіка та управління АПК*. 2017. № 1. С. 35–43.
3. Доценко І.О. Фактори впливу на інвестиційну привабливість підприємства. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/6870/1/%D0%94%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf> (дата звернення: 18.07.2021).
4. Разживін В.М. Аналіз та оцінка інвестиційної привабливості підприємств з урахуванням інституційної складової. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 6. Т. 3. С. 184–186. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_6\(3\)_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_6(3)_39) (дата звернення: 18.07.2021).
5. Статистичний щорічник Сумської області / Головне управління статистики у Сумській області. URL: <http://sumy.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 21.07.2021).
6. Публічний звіт Голови Сумської обласної державної адміністрації Василя Хоми за підсумками роботи у 2020 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/sumy-oda-zvit-2020.pdf> (дата звернення: 21.07.2021).
7. Зянько В.В., Слободянюк О.Е. Чинники інвестиційної привабливості підприємств кондитерської галузі. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 8. С. 255–259. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/45.pdf (дата звернення: 08.07.2021).

8. Слюсарєва Л.В. Механізми управління конкурентоспроможністю в системі сталого розвитку аграрних підприємств: теорія, методологія, практика : дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.00.04. Суми, 2020. 481 с. URL: <https://www.onaft.edu.ua/download/dissertation/thesis/2021/Disser-Slyusareva-1.pdf> (дата звернення: 21.07.2021).

REFERENCES:

1. Kuzjmin O.Je., Juryneć O.V., Jemeljanov O.Ju. (2021) Rozvytok investycijnoji pryvablyvosti pidpryjemstv v umovakh antykrizovogho upravlinnja [Development of investment attractiveness of enterprises in the conditions of anti-crisis management]. *Investyciji: praktyka ta dosvid*, no. 10, pp. 6–12. DOI: 10.32702/23066814.2021.10.5.
2. Zubchenko V.V. (2017) Metodychni pidkhody ocinky investycijnoji pryvablyvosti siljskogohospodarsjkykh pidpryjemstv [Methodological approaches to assessing the investment attractiveness of agricultural enterprises]. *Ekonomika ta upravlinnja APK*, no. 1, pp. 35–43.
3. Docenko I.O. (2018) Faktory vplyvu na investycijnu pryvablyvistj pidpryjemstva [Factors influencing the investment attractiveness of the enterprise]. Available at: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/6870/1/%D0%94%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf> (accessed 18 July 2021).
4. Razzhyvin V.M (2017) Analiz ta ocinka investycijnoji pryvablyvosti pidpryjemstv z urakhuvannjam instytucijnoji skladovoji [Analysis and evaluation of investment attraction of enterprises with consideration of institutional composition]. *Visnyk Khmeljnyckogho nacionaljnogho universytetu*, vol. 3, no. 6. T. 3. P. 184–186. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_6\(3\)_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_6(3)_39) (accessed 18 July 2021).
5. Statystychnyj shhorichnyk Sumsjkoji oblasti (2020) [Statistical Yearbook of Sumy region]. Gholovne upravlinnja statystyky u Sumsjkij obl. Available at: <http://sumy.ukrstat.gov.ua> (accessed 21 July 2021).
6. Publichnyj zvit Gholovy Sumsjkoji oblasnoji derzhavnoji administraciji Vasylja Khomy za pidsumkamy roboty u 2020 roci (2020). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/sumy-oda-zvit-2020.pdf> (accessed 21 July 2021).
7. Zjanjko V.V., Slobodjanjuk O.E. (2017) Chynnyky investycijnoji pryvablyvosti pidpryjemstv kondytersjkoji ghaluzi. [Business confectionery industry investment highlights] *Ekonomika i suspiljstvo* [Economy and Society] (electronic journal), vol. 8, pp. 255–259. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/45.pdf (accessed 8 July 2021).
8. Slysareva L.V. (2020) Mekhanizmy upravlinnja konkurentospromozhnistju v systemi stalogho rozvytku aghrarnykh pidpryjemstv: teorija, metodologhija, praktyka [Competitiveness management mechanisms in the system of sustainable development of agricultural enterprises: theory, methodology, practice] (PhD Thesis), Sumy: Sumy National Agrarian University.